

Din Sosyolojisi Araştırmaları

E-ISSN: 2791-8998

Cilt/Volume: 4, Sayı/Issue: 7, Yıl/Year: 2024 (Ekim/October)

“Totem ve Tabu” İsimli Kitabın Değerlendirilmesi

Review of the Book "Totem and Taboo"

Fatma Yümnü

Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi Alanı, Sakarya / Türkiye
fatma.yumnu@ogr.sakarya.edu.tr / orcid.org/0000-0001-8866-5485

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Kitap İncelemesi/ Book Review

Geliş Tarihi/Date Received: 04/06/2024

Kabul Tarihi/Date Accepted: 26/18/2024

Yayın Tarihi/Date Published: 30/10/2024

Atıf / Citation: Yümnü, Fatma. “Totem ve Tabu” İsimli Kitabın Değerlendirilmesi”. *Din Sosyolojisi Araştırmaları* 4/7 (Ekim/October 2024) 80-86.

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

Öz

Sigmund Freud "Totem ve Tabu" adlı eserinde, tarih öncesi çağlardaki insanların geçirdikleri evrelere, gündelik yaşamlarına, sanatlarına, oluşturdukları söylencelere değinmektedir. Bu eser psikanalizin yöntemleri ve bulgularıyla toplum psikolojisini çözümlmeyi amaçlayan ve toplum sorunlarına yeni bir bakış açısıyla çözüm getirmeyi hedefleyen bir çalışmadır. Totemizmin başlangıçtaki anlam ve amacını, çocukların gelişim süreçlerinde açığa vurduğunu iddia eden Freud, totem ve tabu arasındaki sıkı bağlantıyı ortaya koymaya çalışmaktadır. Freud'a göre insanlık tarihindeki teknolojik ve sosyal gelişim, totemi olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak tabu için aynı durumun gerçekleştiği söylenemez. Ona göre, totemizmin etkileri azalmış, ancak tabu konusu farklı biçimlere bürünmüş olsa da azımsanmayacak derecede, günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Çünkü toplumsal ve teknolojik gelişim tabusal inanışı, totemizmi etkilediği kadar etkilememiştir. Freud, günümüz toplumsal gelişim süreci basamakları hakkında, tarih öncesi çağlardaki insanların yaşayışlarında benzerlikler bulunduğunu keşfetmiştir. Bu nedenle, tarih öncesi toplumların yaşam şeklini baz alarak, günümüz toplumlarının yapısal özelliklerini çözümlmeyi hedeflemektedir. Bunun yanı sıra, psikanalizin bakış açısıyla toplum psikolojisinin kronikleşmiş sorunlarına yönelik çözümler amaçlanmaktadır. Freud bu çözümleri birçok antropolog, etnolog, sosyolog ve psikanalistlerin ilgi alanlarıyla bağlantılı bir şekilde inşa etmeye çalışmaktadır. Bu eserin en önemli özelliklerinden biri de totem ve tabu hakkında ilk ciddi çalışma olmasıdır. Bu çalışmanın amacı, söz konusu kitabı değerlendirmek ve eser üzerine eleştirel yorumlarda bulunarak, kitabın tanıtımını yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Totem ve Tabu, Sigmund Freud, Psikanaliz, Nevrotik, Ensest, Maji.

Abstract

In his work "Totem and Taboo", Sigmund Freud touches upon the phases that people in prehistoric times went through, their daily lives, their art and the myths they created. This work is a work that aims to analyze social psychology with the methods and findings of psychoanalysis and aims to bring solutions to social problems from a new perspective. Claiming that totemism reveals its initial meaning and purpose in the developmental processes of children, Freud tries to reveal the close connection between totem and taboo. According to Freud, technological and social development in human history has negatively affected the totem. However, the same cannot be said for taboo. According to him, the effects of totemism have diminished, but taboo continues to exist today to a considerable extent, even though it has taken on different forms. Because social and technological development has not affected taboo beliefs as much as it affected totemism. Freud discovered that there are similarities in the lives of people in prehistoric times about the steps of today's social development process. Therefore, he aims to analyze the structural features of today's societies based on the way of life of prehistoric societies. In addition, from the perspective of psychoanalysis, it aims to analyze the chronic problems of social psychology. Freud attempts to construct these analyses in relation to the interests of many anthropologists, ethnologists, sociologists and psychoanalysts. One of the most important features of this work is that it is the first serious study on totem and taboo. The aim of this study is to review the book and to introduce it by making critical comments on it.

Key Words: Sociology of Religion, Totem and Taboo, Sigmund Freud, Psychoanalysis, Neurotic, Incest, Maji.

Giriş

"Totem ve Tabu" isimli kitap Sigmund Freud tarafından kaleme alınmış, Almancadan Türkçeye çevirisini ise Kamuran Şipal gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada, Totem ve Tabu adlı eserin, Say Yayınları tarafından 2023 yılında gerçekleştirilen 9. Baskısı ele alınmaktadır. Bu eserin ilk basımı yine Say Yayınları tarafından 2012 yılında yapılmıştır. Kitapta öncelikle Sigmund Freud ve çevirmen Kamuran Şipal'in kısa özgeçmişlerine yer verilmektedir. Sonra eserin kimliği hakkında bilgiler, hemen ardından da "İçindekiler" kısmı yer almaktadır. Daha sonra "Sigmund Freud: Hayatı ve Düşüncelerinin Bir Özeti" adlı bölüm bulunmaktadır. Bu bölümü James Strachey kaleme almış, çevirmenliğini

ise Arzu Eti Polat yapmıştır. Ardından sırasıyla “Önsöz”, “Ensest Korkusu”, “Tabu ve Duygu İkirciliği”, “Animizm, Maji ve Düşüncelerin Her Şeye Gücünün Yetmesi” ve “Çocuklukta Totemizmin Dönüşü” adlı bölümler yer almaktadır. 240 sayfadan oluşan kitabın sonunda bir bibliyografya yer almamakta, yararlanılan kaynaklar sadece dipnotlarda verilmektedir. Freud, bu eserinde okuyucunun merakını canlı tutacak bir üslup benimsemiş, ancak eserin çevirisinde çok fazla devrik cümlelere yer verilmiştir. Ayrıca noktalama işaretlerine de gereken özen gösterilmemiştir. Bu nedenlerden dolayı, metnin akıcılığı sekteye uğratılmıştır. Bu eserin tercümesinde çok ağır bir terminoloji kullanılmamıştır, ancak zaman zaman sözlük kullanımı gerekebilir. Değerlendirilmeye çalışılan “Totem ve Tabu” adlı eserin, Türkçe çevirisinin ele alınan 9. basımında 117-124 sayfa aralığındaki her sayfanın son dört satırında, basım kaynaklı bir deformasyon söz konusudur. Bu deformasyon nedeniyle yazılanlar okunamamakta ve konu tam olarak anlaşılammamaktadır. Bu eserdeki dipnotlar önemli açıklamaları içermektedir. Freud'un ne demek istediği dipnotlardaki açıklamalarla daha net bir şekilde anlaşılacaktır.

Freud bu çalışmasında sosyoloji, antropoloji, etnoloji gibi çeşitli disiplinlerden ve bu alanlarda çalışmaları olan araştırmacıların eserlerinden yararlanmıştır. Freud ilkel insanı, şimdiki çağın bir üyesi olduğu düşüncesiyle ele almış ve onu gelişim sürecinin ön basamağı olarak görmüştür. Totemizmi anlamak için ise bir çocuğun baba korkusunu, hayvan korkusuna kaydırmasında aramak gerektiğini düşünmektedir. Freud insanların, tıpkı tanrılar gibi tabuların da yaratıcısı olduklarını düşünmekte ve bu durumu “saplantı nevrozlu”¹ hastalık olarak nitelendirmektedir. Freud ayrıca, ensest yaşağı korkusunun tamamen çocuksu olduğu ve nevrotik hastaların ruhsal yaşamı ile uyumlu olduğu sonucuna varmaktadır. Kendisinden önceki araştırmacıların kuramlarını diyalektik bir biçimde ele alan Freud, daha sonra bu kuramları kendi kuramı ile karşılaştırarak, kuramının geçerliliğini ispat etmeye çalışmaktadır.

Kitabın İçerik Yönüyle Değerlendirilmesi

“Sigmund Freud: Hayatı ve Düşüncelerinin Bir Özeti”² adlı bölümde Freud’un aile hayatı, eğitim gördüğü okullar, ilgi alanları, etkilendiği ve etkilediği bilim insanları, yaşadığı trajediler, yaptığı çalışmalar, şöhreti, kazandığı ve kaybettiği imtiyazlar konu edilmektedir. Kuram ve yöntemlerinin gelişim ve değişim süreçlerinden, eserleri ve kişisel özelliklerinden, hastalığından ve ölümünden söz

¹ Sigmund Freud, *Totem ve Tabu*, çev. Kamuran Şipal (İstanbul: Say Yayınları, 2023), 63,64.

² Sigmund Freud, *Totem ve Tabu* (İstanbul: Say Yayınları, 2023), 7-21.

edilmektedir. Ayrıca büyük oğlunun, babası Freud ile ilgili anılarını topladığı bir kitaptan da bahsedilmektedir. Bu bölümde devrik ve uzun cümleler, daha yoğun bir şekilde kullanılmıştır. “Önsöz”³ kısmında Freud, bu eserin içeriğinin kısaca tanıtımını yapmaktadır.

“Ensest Korkusu”⁴ başlıklı birinci bölümde, totemin ne manaya geldiği, totemdaşların görev ve yükümlülükleri, totemik yasakların nedenleri ve sonuçları üzerinde durulmaktadır. Freud hastalarının psikanalizinden hareket ederek, bazı genellemeler yapmaktadır. Bu bölümde, grup evliliği konusu da işlenmekte ve Avustralya’da ilkel kabilelerin tipik örgütlenme şemasına yer verilmektedir.⁵ Freud grup evliliğini “belli sayıda erkeğin belli sayıda kadın üzerinde kocalık hakkına sahip olması temeline dayanan bir evlilik kurumunun kalıntısı ve izi”⁶ olarak tanımlamaktadır. Farklı kaynaklardan yararlanıp Melanezya, Afrika ve Polinezya gibi ilkel kabilelerden örnekler veren Freud, ensest tabusunun tüm ilkel kabilelerde var olabileceği sonucuna ulaşmıştır. Freud’un bu bölümdeki en büyük katkılarından biri, yasakların ve tabuların bireylerin bilinçdışı korkularından kaynaklandığı fikridir. Ancak, modern antropologlar ve eleştirmenler, Freud’un teorilerinin çoğunun spekülatif olduğunu ve empirik kanıtlara dayanmadığını savunurlar. Freud, özellikle Oedipus kompleksi ve ilkel topluluklarda baba figürüne duyulan korkunun yasakların temelini oluşturduğunu öne sürer. Ancak, bu tezin evrenselliği ve geçerliliği halen tartışmalıdır.⁷

“Tabu ve Duygu İkirciliği”⁸ başlıklı ikinci bölüme, “tabu”⁹ sözcüğünün tanımını yaparak ve etimolojik kökeni hakkında bilgi vererek başlayan Freud, tabu çeşitlerini ve yaptırımlarını özellikle Wundt ve Frazer’in çalışmalarından yararlanarak ortaya koymaya çalışır. Tabuda zamanla yaşanan değişimleri ele alan Freud, bunları nevrozlu hastalığın bir ürünü olarak görür. Bu teorisini çeşitli argümanlar geliştirerek, akıl yürüterek ve hastalarından örnekler vererek kanıtlamaya çalışır. İkel toplumlar hakkında psikanalitik çıkarımlar yapmaya çalışan Freud, tabunun ikircikli duygusal davranış temelinde gelişip ortaya çıktığı kanaatine varmaktadır. Ona göre “aşırılığa vardırılmış sevecenlik duygusu ile bastırılan düşmanlık duygusunun sesi kısılıyor, sevecenlik duygusu ise bilinç dışındaki karşıt duyguyu başka türlü baskı altına alamayacağı için, kendisini endişe duygusu olarak açığa vu-

³ Freud, *Totem ve Tabu*, 2023, 23,24.

⁴ Freud, *Totem ve Tabu*, 2023, 25-49.

⁵ Freud, *Totem ve Tabu*, 2023, 36.

⁶ Freud, *Totem ve Tabu*, 2023, 34.

⁷ Daniel L. Pals, *Dokuç Din Kuramı*, çev. Mustafa Ulu-Özcan Akdağ (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2019), 111-116.

⁸ Freud, *Totem ve Tabu*, 2023, 51-125.

⁹ Freud, *Totem ve Tabu*, 2023, 53.

ruyor ve saplantı niteliği kazanıyor.” Tabu, işte bu duygu çatışması neticesinde ortaya çıkıyor. Modern antropologlar, Freud'un antropolojik verileri seçici bir şekilde kullandığı ve kendi psikanalitik teorilerini desteklemek için çarpıttığı yönünde eleştirilerde bulunmaktadır.¹⁰

“Animizm, Maji ve Düşüncelerin Her Şeye Gücünün Yetmesi”¹¹ başlıklı üçüncü bölüme Freud, yararlanacağı kaynakları açıklayarak başlar ve bunları dipnotlarda açıkça belirtir. Animizmin genel tanımını, farklı düşünürlerin görüşlerinden yararlanarak yapmaya çalışan Freud, majinin bü-yüden farklı olduğunu ve doğa üzerinde insan iradesini egemen kılmak gibi amaçlar için majiden yararlanıldığını örnekler vererek betimler. Ayrıca majinin telepatik özelliğinin olduğuna inanıldığını da tespit etmiştir. “Düşüncelerin her şeye gücünün yetmesi”¹² ilkesinin günümüzde de varlığını sürdürdüğünü, en belirgin olarak da saplantı nevrozlarında görüldüğünü düşünmektedir. Bu inanın animistik dönemde zirvede olduğunu, dinsel dönemde biraz azaldığını, bilimsel dönemde ise az da olsa varlığını sürdürdüğünü iddia etmektedir. Freud bu konuda tekamülcü bir yaklaşım sergileyerek ve yine hastalarından örnekler vererek bu inancı bir hastalık olarak değerlendirmektedir. Antropologlar, farklı kültürlerdeki animistik ve büyüsel uygulamaların büyük çeşitlilik gösterdiğini ve Freud'un teorilerinin bu çeşitliliği yeterince yansıtmadığını belirtirler. Ayrıca, Freud'un bilinçdışı arzuların ve korkuların bu tür inanç sistemlerinin temelini oluşturduğu iddiası, bazı eleştirmenlerce fazlasıyla indirgemeci bulunur.¹³

“Çocuklukta Totemizmin Dönüşü”¹⁴ başlıklı dördüncü ve son bölüm, bu eserin genel bir özeti niteliğindedir. Bu bölümde Freud'un asıl amacı, din kurumunun nasıl meydana geldiğini ortaya çıkartmaktır. Farklı araştırmacıların konu ile ilgili kuramlarını irdeleyip eleştiren Freud, kendi kuramı ile de kıyaslamalar yaparak, okuyucunun bu konuda bir fikir sahibi olmasını sağlamaya çalışmaktadır. Kuramını güçlendirme düşüncesiyle, çeşitli sorular geliştiren Freud, ardından okuyucunun bu sorulara, farklı açılardan bakmasını sağlayacak şekilde cevaplar üretmektedir. Ona göre, ikircikli duygusal gerilim neticesinde totemizm ortaya çıkmış, ardından da evrilerek dinler meydana gelmiştir. Freud, dinlerin ortaya çıkış nedeninin, yine nevrotik bir hastalık olduğu sonucuna vararak, kuramının doğruluğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Freud, bu bölümün sonuna doğru kendi düşüncelerini süzgeçten geçirerek, bazı özeleştirilere de yer vermektedir. Onun bu teorilerinin ampirik temelleri zayıf bulunmakta, modern psikoloji ve antropoloji tarafından geniş ölçüde reddedilmektedir.

¹⁰ Pals, *Dokuz Din Kuramı*, 111-116.

¹¹ Freud, *Totem ve Tabu*, 2023, 127-159.

¹² Freud, *Totem ve Tabu*, 2023, 142,143.

¹³ Pals, *Dokuz Din Kuramı*, 111-116.

¹⁴ Freud, *Totem ve Tabu*, 2023, 161-240.

Freud'un teorilerinin çoğu, kişisel gözlemlerine ve sınırlı vaka çalışmalarına dayanmaktadır. Dolayısıyla, bu teorilerin genel geçerliliği ve evrenselliği sorgulanmaktadır.¹⁵

Sonuç

Freud “*Totem ve Tabu*” adlı bu eserinde, psikanaliz disiplini, sosyal bilimler kapsamında bulunan sosyoloji, antropoloji ve etnoloji gibi bilim dallarıyla ilişkilendirmektedir. Freud, insan zihninin ve toplumun karmaşıklığını anlamak için yenilikçi yaklaşımlar sunar. Ancak, eserinin birçok yönü, modern bilimsel standartlara göre eksik veya hatalı bulunmuştur.¹⁶ Günümüzdeki nevrozlu hastalarla, ilkel insanlar arasında abartılı bir bağ kurarak, kendi kuramını oluşturmuştur. Freud bu eserin son bölümünde, kitabın genel bir özetine yer verdiği için en fazla kaynağı da burada kullanmış ve amacını bu bölümde daha net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu eser, uzman olmayan bir okuyucu kitlesine hitap ettiği gibi aynı zamanda sosyal bilimler alanlarında, lisans ve lisansüstü eğitim gören okuyucular için de kaynak niteliğinde, önemli bir eser olarak değerlendirilebilir. Freud, bu eserde ele aldığı her başlıkla ilgili, metin içinde çeşitli sorular sorarak, okuyucunun ilgisini canlı tutmaya çalışır. Ardından da bu sorulara binaen çeşitli olasılıklar ileri sürer ve okuyucunun konu üzerinde yoğunlaşp, akıl yürütme kabiliyetini harekete geçirmeyi hedefler. Bu eserde Freud'un, kişilik yapısı itibarıyla hayal gücünün ve ikna kabiliyetinin çok güçlü olduğu açıkça görülmektedir. Freud konuya odaklanmış bir şekilde iyi bir anlatım sergilemiş, konuyu okuyucunun daha iyi anlamasına yardımcı olmuştur. Ayrıca okuru başka kaynaklara da yönlendirerek motive etmeye çalışmıştır.

¹⁵ Pals, *Dokuz Din Kuramı*, 111-116.

¹⁶ Pals, *Dokuz Din Kuramı*, 111-116.

Kaynakça

Freud, Sigmund. *Totem ve Tabu*. çev. Kamuran Şipal. İstanbul: Say Yayınları, 9. Baskı., 2023.

Pals, Daniel L. *Dokuz Din Kuramı*. çev. Mustafa Ulu-Özcan Akdağ. Kayseri: Kimlik Yayınları, 1. Baskı., 2019.